

УДК 37.07

Ж. В. ДАВИДОВА

канд. пед. наук, доцент

Харківський національний економічний університет імені С.Кузнеця,
м. Харків

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті досліджено парадигмальний аспект проблеми формування інформаційної компетентності студентів. Проаналізовано сутність поняття «парадигма». Теоретично обґрунтовано основи для виокремлення науково-педагогічних парадигм. Розглянуто традиційні парадигми педагогічної науки – знаннєва, гуманістична та культурологічна. Доведено, що інформаційна парадигма має бути домінуючим підґрунтям сучасної освіти для підготовки високо кваліфікованих фахівців в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: парадигма, знаннєва парадигма, гуманістична парадигма, культурологічна парадигма, інформаційна парадигма, інформаційне суспільство.

Постанова проблеми. Соціальні зміни початку ХХІ ст., які здійснили значний вплив на розвиток усіх сфер сучасного суспільства, також відобразилися у педагогічній науці. Завдяки об'єктивним потребам у трансформації сфери освіти докорінних змін зазнали і ще потребують навіть сталі концептуальні положення й основи науки педагогіки.

Метою статті є дослідження парадигмального аспекту проблеми формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі дослідження парадигм в педагогіці присвячено праці як класиків науки (Т.Кун, А.Рєан, В.Бордовська), так і сучасних дослідників (Ю.Богачков, В.Ізвозчиков, Т.Колбіна, Н.Лизь, Є.Макаренко).

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Т. Колбіна наука розвивається шляхом наукових революцій, які приводять до зміни однієї парадигми іншою, оскільки вона більше не відповідає вимогам сучасності [9, с.59]. На думку Т.Куна наявність парадигми є критерієм науковості дослідження [4]. Парадигма (від грецьк. Paradeigma – приклад, зразок) у філософії визначається як система теоретичних, методологічних та аксіологічних настанов, взятих за зразок для вирішення наукових завдань усіма членами наукового товариства [7].

У педагогіці парадигма включає в себе уявлення про систему знань і вмінь, необхідних людині конкретної історичної епохи; усвідомлення типу культури та способів розвитку людини у процесі її засвоєння; принципи кодування і передачі інформації; осмислення цінності освіти в суспільстві; усвідомлення важливості культурного розвитку людини; роль освіти в соціумі; уявлення про образ і місце педагога як носія знань та культури в освітньому процесі; образ і місце учня у структурах навчання, виховання й освіти [8, с.231].

На думку Н.Лизь з метою впорядкування наявних у педагогіці уявлень про парадигми, доцільним є відокремлення понять наукової й освітньої парадигми. Таке розмежування можна вважати цілком обґрунтованим, враховуючи теоретичний та практичний аспекти. Така диференціація відіграє ключову роль на етапі реалізації парадигм. Але при виокремленні наукових основ у педагогіці парадигмальний аспект має впливати з інтеграції сучасних світоглядних, філософських уявлень про розвиток сучасного суспільства.

В цілому аналіз загальнонаукової картини світу свідчить про зміну місця й ролі людини. Сучасні дослідники інтерпретують перетворення людини з такої, що пізнає та

перетворює об'єкти світу в мас-енергоінформаційну єдність, яка еволюціонує зі світом за загальними з ним законами, яка не поневолює природу, а вступає з нею в діалог [5].

При класифікації основних парадигм у педагогічній науці немає єдиної точки зору. Традиційними парадигмами вважаються: знаннева, культурологічна, гуманістична, антропологічна та соціетальна. [2]. Також інші науковці виділяють такі парадигми: технократична, педоцентристська, дитино-центристська, антропологічна тощо. На наш погляд усі парадигми тісно взаємопов'язані між собою і не можуть бути застосовані поодиноці.

Процес формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців також має ґрунтуватися на традиційних парадигмах, визначених досвідом багатьох поколінь.

Знаннева парадигма зорієнтована на засвоєння нових знань для пізнання сутності світу та людини у ньому, основою якої є теоретичні знання. Основним завданням цієї парадигми є передача знань від викладача до студента із превалюванням суб'єкт-об'єктних відносин. У сучасному педагогічному процесі знаннева парадигма не застосовується у чистому вигляді, а здебільшого у тісному поєднанні з гуманістичною парадигмою.

Гуманізація освіти у ХХ столітті зумовила необхідність визнання людини як найвищої цінності, яка має вільно розвиватися. У межах гуманістичної парадигми освітня діяльність є співпрацею двох суб'єктів (викладача – студента), спрямованою на всебічне пізнання об'єктів дійсності та власний особистісний розвиток. Реалізація гуманістичної парадигми в освіті створює умови для всебічної та повноцінної самореалізації особистості.

Культурологічна парадигма, яка також тісно пов'язана зі знанневою парадигмою, базується на культурному досвіді суспільства і спрямована на його всебічне пізнання. Набуття особистістю певного рівня культури у різних сферах життєдіяльності визначає її освіченість. Підкреслюючи взаємопов'язаність знанневої та культурологічної парадигм Т.Колбіна зазначає, що знання є невід'ємним компонентом культури, їх засвоєння підвищує культурний рівень особистості.

Сучасні загальнонаукові погляди, пов'язані зі переглядом місця й ролі людини, є передумовами для зміни парадигм у педагогіці. Аналіз сучасних тенденцій в освіті демонструє схильність до розгляду учня як цілісної індивідуальності й суб'єкта діяльності.

Перехід до глобального інформаційного суспільства означає автоматичну зміну домінуючих парадигм, висуваючи на перше місце інформаційну парадигму. Інформаційне суспільство є стратегічним напрямом розвитку цивілізації в сучасних філософських, економічних та політичних дослідженнях. А також, як зазначає Є.Макаренко, доктрина інформаційного суспільства є перспективною метою розвитку як розвинених країн, так і країн з відсталою економічною системою. Тобто процеси інформаційної конвергенції набувають всеохоплюючого характеру, а їхній перебіг відповідає тенденціям розвитку само організованих складних систем [6, с.41].

В.Ізвозчиков доводить, що інформація набуває категоріального статусу для світогляду та філософії. Тобто затверджується інформаційна парадигма науки, якою керується як наука в цілому, так і її окремі сфери, синергетична картина світу. Вчений також підкреслює, що в інформаційній парадигмі наука існує у стійкій формі цілісного утворення на основі загальноприйнятих науковим співтовариством інформаційної цивілізації принципів, правил, методів [3]. Становлення інформаційної парадигми у суспільстві та в науці не може залишатися поза увагою у педагогіці. Загальнонаукові уявлення про людину, а саме її внутрішньому світу та її суб'єктності органічно впливають на зміну підходів й методів пізнання через розуміння, діалог, апелювання більш до сенсу ніж до факту. Такі загальнонаукові та освітні тенденції є підґрунтям для формування інформаційної парадигми в педагогіці, яка інтегративно поєднує як традиційні основи, так і новітні погляди. Інформаційна парадигма є засобом для вирішення суперечності між зміненою картиною

дійсності та традиційними підходами педагогіки, спрямованими на об'єктивне дослідження об'єкта.

Докорінні соціальні зміни, пов'язані з утворенням інформаційного суспільства, визначають домінуючу роль інформаційної парадигми в освіті як основи для соціальної та професійної діяльності. Извозчиков навіть вважає, що інформологічний підхід є засобом для виживання та процвітання людини, збереження та покращення оточуючого середовища.

Інформаційна парадигма освіти спрямована на виховання інформаційних потреб тих, хто навчається й засобів їх задоволення; формування інформаційної грамотності й культури членів інформаційного суспільства; введення їх у простір розуміння інформаційної картини світу; засвоєння методології, методики та технології міждисциплінарних функцій та світоглядного смислу інформації.

Інформаційна парадигма змінює сутність освітнього середовища і сам процес. Навчання переходить у глобальне середовище і стає більш всеохоплюючим, різноманітним та динамічним. Ю.Богачков відзначає, що відображенням в освіті однієї з глобальних проблем сучасного суспільства – інформаційної кризи (кількість наявної інформації, важливої для вирішення певної проблеми, настільки велика, що її майже неможливо відшукати в «океані інформації», що призвело до розпаду знань на сукупність елементів, які погано пов'язані один з іншим) – є фрагментарність, яка викликає відсутність синтаксичного підходу, який пов'язує різні науки.[1, с.8]. Саме інформаційна парадигма в освіті дозволить подолати цю кризу, і є з одного боку основою для інтеграції знань різних академічних дисциплін, а з іншого диференціації для більш чіткого визначення й розуміння понять і явищ.

Висновки. Таким чином, сучасні соціо-культурні зміни, пов'язані з інформатизацією суспільства потребують докорінних змін у сфері системи освіти. Традиційні наукові парадигми, які склали підґрунтя педагогічної науки не можуть повним часом відповідати запитам часу і задовольняти сучасні потреби суспільства щодо становлення фахівців. Тому саме інформаційна парадигма здатна подолати наявні суперечності між сталими, визнаними підходами та новітніми тенденціями, які формуються під впливом об'єктивних соціальних процесів.

Список використаної літератури

1. Богачков Ю.Н. Парадигма образования для информационного общества / Ю.Н.Богачков, Я.А.Фельдман // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Т.49, вип..5. – С.7-15
2. Бордовська Н.В. Педагогіка. Учеб. для вузов / Н.В.Бордовская, А.А.Реан. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 304 с. – (Серия «Учебник нового века»
3. Извозчиков, В.А. Информационная парадигма науки [Текст] / В.А. Извозчиков // Человек и образование. – 2005. – № 1. – С. 18-20
4. Кун Т. Структура научных революций / Т.Кун. – М.: Прогресс, 1977. – 300с.
5. Лызь Н.А. Взгляд на парадигмы и изменения в педагогике [Электронный ресурс]: - Режим доступа: [http:// portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php](http://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php)
6. Макаренко Є. А. Міжнародні інформаційні відносини: Монографія./ Є.А.Макаренко - К.: Наша культура і наука, 2002. - 452 с.
7. Новейший философский словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск : Интерпрессервис; Книжный дом, 2001. – 1280с.
8. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А.Реан, Н.В.Бордовская, С.И.Розум. – СПб.: Питер, 2000. – 432с
9. Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця : монографія / Т. О. Дмитренко, К. В. Ярьсько, Т. В. Колбіна та ін. - Харків: ВД "Інжек", 2014. - 424 с.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2018

Ж.В. Давыдова

Харьковский национальный экономический университет имени С.Кузнеца

Парадигмальный аспект исследования проблемы формирования информационной компетентности студентов вузов

В статье исследован парадигмальный аспект проблемы формирования информационной компетентности студентов. Проанализирована суть понятия «парадигма». Теоретически обоснованы основы для выделения научно-педагогических парадигм. Рассмотрены традиционные парадигмы педагогической науки – знаниевая, гуманистическая и культурологическая. Доказано, что информационная парадигма должна быть доминирующим основанием современного образования для подготовки высококвалифицированных специалистов в условиях информационного общества.

Ключевые слова: парадигма, знаниевая парадигма, гуманистическая парадигма, культурологическая парадигма, информационная парадигма, информационное общество.

Zh. Davydova

S.Kuznets Kharkiv National University of Economics

Paradigm aspect of the study of the problem of students' information competence formation at universities

The article discovers the paradigm aspect of the problem of student' information competence formation. The essence of the concept "paradigm" is analyzed both in general scientific and pedagogical contexts. The fundamentals for selecting scientific-pedagogical paradigms are theoretically grounded. Traditional paradigms (knowledge-oriented, humanistic and culturological) in Pedagogy are observed. Modern global social processes in a society and transformation of scientific views at the role and place of a person leads to necessity to review the existing paradigms in education. It is proved that information paradigm is to be a dominating background for modern education which trains highly qualified specialists for information society. Information paradigm is directed at educating information needs of students and means of satisfying them; formation of information literacy and culture of the members of information society; introducing them into environment of understanding the information picture of the world; mastering the methodology, methods and technologies of cross-cultural functions and world vision sense of information. Information paradigm in education allows to integrate knowledge of different academic disciplines and to differentiate certain concepts and phenomena for better understanding.

Key words: paradigm, knowledge paradigm, humanistic paradigm, culturology paradigm, information society.